

DIŞ MEMLEKETLERDEKİ İŞÇİLERİMİZLE İLGİLİ BAZI MESELELER

Gülten KÖKTAĞ

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi

Memleketimiz son yıllarda çeşitli cepheleri olan ve türlü yönlerden ele alınması zarurî bulunan yeni bir mesele veya meseleler kompleksi ile karşı karşıya gelmiştir. Gerçekten 1960 dan bu yana Türkiyeden çalışmak maksadiyle başta Federal Almanya olmak üzere, Batı Avrupa memleketlerine giden ve bugün sayısı yüz elli bin rakkamının üstüne çıkan Türk işçilerinin durumu dikkat ve alâka çekici bir mahiyet almıştır. Gerçi mesele sadece emek arz eden Türkiye için değil, aynı zamanda emek talep eden Federal Almanya için de büyük bir ehemmiyet taşımakla (1) beraber, bu kuvvetli işçi akımının memleketimizin çözülmeğe muhtaç bir çok sosyal, kültürel ve ekonomik problemleri bakımından daha fazla bir önemi olduğu da inkâr edilemeyecek kadar aşikâr bir gerçektir.

İşte bu bakımdan Batı memleketlerine son bir kaç yıl içinde şiddetini gittikçe arttıran işçi akımı, haklı olarak bir çok tetkiklerin konusunu teşkil etmiştir. Nitekim "yabancı işçi" mevzuunda bundan bir müddet önce Hollanda da yapılan ve esas itibariyle çeşitli memleketlerin dış işleri teşkilâtına mensup şahısların katıldığı bir toplantıda, Türkiye ile birlikte Batının gelişmiş endüstri memleketlerine işçi gönderen ülkeler arasında hiç birinin, Türkiye kadar bu meseleyi ilmi açıdan incelemediği neticesine varılmıştır. Bu durumun sebebini anlamak zor değildir. Bir defa memleketimiz için mesele yenidir ve diğer cepheleri bir tarafa bırakılsa dahi, ilmi tecesüsün tatmini bakımından dikkate şayandır. İkinci olarak ötedenberi

(1) Bak. Orhan Tuna, Türkiyeden Federal Almanyaya İşgücü Akımı ve Meseleleri; İktisat Fakültesi Mecmuası; Cilt: XXIV; Sayı 1-2.

aynı endüstri ülkelerine iŖçi göndermekte olan memleketler, gemiŖ yıllarda bu hususta sayısız tetkikler yapmıŖlardır. nc olarak mesele, iŖçi sevkedenden aynı guruba dahil memleketlerden hiç birisi için, bizim kadar hayati bir ehemmiyete sahip değildir. Zira meselâ İtalya gibi bir devlet, gittikçe hızlanan kalkınma hareketleri neticesinde, "İŖçi gönderme" problemine karŖı azalan bir alâka duymaktadır. Hatta o kadar ki, bu memleket, kalkınma hesap ve problemlerine göre, 1970'i takip eden devrede Batının geliŖmiŖ endüstri ülkelerine iŖçi göndermek değil, tam tersine, milli sanayiinin ihtiyaçları için dıŖarıdan iŖgc ithal etmek zorunda kalacaktır.

Yunanistan otoriteleri ise, halkın devamlı veya geçici olarak mütemadiyen dıŖ memleketlere g etmesinden Ŗikâyete ve bu akımı yavaŖlatacak tedbirler üzerinde durup dŖnmeđe baŖlamıŖlardır. Gerçekten doğumlara bağlı nüfus artıŖının pek fazla olmadığı ve jeopolitik durumunun ise bir hayli nazik bulunduğu bu memleket, siyasi ve askerî bakımlardan muayyen bir nüfus miktarını yurdda muhafaza etmek ihtiyacını duymaktadır.

İspanyaya gelince, bu memleket, hususiyle kuvvetli turizm hareketlerinden elde edilen pek yüksek gelirlerden dolayı, ekonomik kalkınmayı kolaylıkla baŖarabilmektedir. Filhakika yıldan yıla artan ve 1964 senesinde 900 milyon dolara ulaŖan turizm gelirleri İspanyayı dıŖ ticaret ve tediye muvazenesi bakımından pek elveriŖli bir hale getirmiŖ, döviz bütçesini her türlü endiŖeden uzak bir muvazeneye ulaŖtırmıŖ, hülâsa gittikçe geliŖen iktisadî faaliyetlerin yanında, sürekli ve emin bir gelir kaynağına kavuŖturmuŖtur.

Batının endstrice çok ilerlemiŖ memleketlerine, İkinci Cihan SavaŖı sonrasında, büyük kitleler halinde iŖçi gönderen belli baŖlı memleketlerin arz ettiği vaziyet kısaca böyledir. Buna mukabil yurdumuzun durumu, esefle söylemek icap eder ki, yukarıda ana ve kaba hatlarıyla vasıflandıırmağa alıŖtıđımız bahis konusu ülkelerin taban tabana zıddıdır. Memleket kesif bir iŖsizlikten, yoksulluktan, dıŖ borçlardan, yatırım kifayetsizliğinden, ticaret ve tediye blânolarındaki ŖiŖkin açıklardan, ithal malları tatminsizliğinden, hususiyle her yıl bir çığ gibi artan ve kabaran nüfusuna iŖ ve ekmek bulamamaktan çok muztarıptır. Bu bakımdan son bir kaç yıldanberi adeta ayağımıza kadar gelmiŖ olan bu nimet ve fırsatı kaçırmamak endiŖesi, yukarıdan aŖađıya doğru bütün kitlelere yayılmıŖ ve ŖuurlaŖmıŖtır. Zira Türkiye halâ maruz bulunduğu büyük ekonomik sıkıntılarının bir kısmını bu yoldan, yani batıda alıŖan iŖilerin memlekete trans-

fer edecekleri tasarruflarıyla karşılamak zorunda ve düşüncesindedir. İşte Türkiyeyi, emek ihraç eden diğer memleketlerden ayıran en önemli nokta budur.

Gerçekten memleketimiz, burada mahiyetini araştırmak istediğimiz türlü sebeplerden dolayı, yılda 50 milyon Dolarlık dış borçlarını ödeyemez hale gelmiş, hayat mahiyetteki bir çok sınıî ünitelerle sosyal sabit tesislerini kurmaktan aciz bir duruma sürüklenmiştir. Bu yüzdendir ki başta Maliye Bakanlığı ve Devlet Plânlama teşkilâtı olmak üzere resmî makamlar aylık işçi tasarruflarından yurdumuza transfer edilen dövizleri hesaplamaya, transfer muamelelerini mümkün olduğu kadar kolaylaştırmağa, işçilere mahsus olmak üzere, resmî ve cebrî rayicin bir hayli üstünde olan, döviz kurları tesbitine gitmiştir.

Bütün bu izahlar, Batı memleketlerine işgücü akımının bir taraftan ilmî cepheden, diğer taraftan ayrı ayrı resmî makamlarca ele alınmasının sebeplerini ortaya koymaktadır. Bu sahada ilk ilmî araştırma, Devlet Plânlama Teşkilatının malî yardım ve desteği ile Ankara Üniversitesi Doçentlerinden Dr. Nermin Abadan (2) tarafından yapılmış ve neşredilmiştir. Daha sonraları eski Çalışma Bakanı (3) tarafından, meseleyi yerinde görmek ve incelemek maksadıyla yapılan bir gezinin mahsulü olarak değerli bir eser neşredilmiştir. Doç. Abadanın kıymetli eseri ekonomik olmaktan çok sosyolojik bir tetkik mahiyeti taşımakta, Sayın Ecevit tarafından kaleme alınan notlar ise, daha ziyade işçilerin âcil ve günlük ihtiyaçlarına cevap verecek tedbirlerle bu hususta karşılaşılan zorluklara tahsis edilmiş bulunmaktadır. Daha sonraları, mesele zamanın seyri içinde ehemmiyet kazanarak bir çok cephe ve veçheleriyle belirdikçe, çeşitli bakanlıklar kendi alâka ve salâhiyet çevrelerine giren tek bir problem veya bir kaç mesele üzerinde durmağa başlamışlardır. Bu arada meselâ Dış İşleri Bakanlığı sadece işçi akımının Devletlerarası münasebetler, anlaşma ve sözleşmeler kısmı, Maliye Bakanlığı işçi tasarruflarının döviz halinde yurda transferi meselesi, Çalışma Bakanlığı kendisine bağlı İş ve İşçi Bulma Kurumu vasıtasıyla talep edilen işçilerin sevk muameleleri ve çalışmak üzere yabancı memleketlere gitmek arzusunda olan işçilerin kayıt işleri, Devlet Plânlama Teşkilâtı bu yoldan elde edilecek döviz gelirleri ve memleketin ka-

(2) Bk : Nermin Abadan, Batı Almanyadaki Türk İşçileri ve Sorunları; Ankara; 1964;

(3) Bk: Bülent Ecevit; (teksir) Yurt Dışındaki Türk İşçileri; Ankara; 1964

lifiye insangücü problemleri, Devlet Bakanlığı Türk işçilerinin kesif bir halde buldukları memleketlere din adamları sevki işi, Millî Eğitim Bakanlığı yine aynı memleketlere öğretmen gönderilmesi, Devlet Demir ve Devlet Hava Yolları işçilerin yabancı ülkelere kolaylıkla sevk edilmeleri ve ilâh problemleriyle uğraşmağa koyulmuşlardır.

Hülâsa her resmî makam bu geniş meselenin sadece bir ucundan tutmakta ve netice itibariyle mevzu bir kül olarak gözden kaybolmaktadır. Gerçi son zamanlarda Çalışma Bakanlığının teşvik ve tahriki ile çeşitli Bakanlıklara mensup teknisiyenlerden mürekkep bir komisyonun meseleyi tetkik maksadiyle zaman zaman toplandığı malûmdur. Ancak yüz binlerce işçinin çalışmak üzere Batı memleketlerine akımı gibi memleketimizin hali ve geleceği bakımından son derece önemli olan ve yukarıda da işaret ettiğimiz üzere sosyal, kültürel, ekonomik bakımdan çeşitli ve karışık vecheleri bulunan bir meseleler kompleksinin ilmi açıdan genişliğine ve derinliğine araştırılmasının sadece faydalı değil, fakat zaruri olduğunu da kabul etmek lâzımdır.

İşte bu düşünce ile geçen yıl İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü ile Federal Almanyanın Saarbrücken şehrinde kurulu Tecrübî Sosyoloji Enstitüsü arasında yapılan bir anlaşmaya dayanmak suretiyle bahis konusu meselenin Sosyal-Siyaset ve Sosyoloji bakımlarından araştırılması ve bu hususta iki Enstitünün iş birliği yapması kararlaştırılmış, bu görüş ve düşünüş etraflı bir araştırma projesine bağlanmak suretiyle her iki Hükümete intikal ettirilmiştir.

Bunu takiben meselenin araştırılmasına önce Batı Almanyada başlanmış, adı geçen memlekette çalışan işçiler arasında takriben 300'ü ankete tâbi tutulmuş, sonra araştırma Türkiyeye intikal etmiştir. Halen memleketimizin çeşitli bölgelerinde sanayi işçileri, işsizler, Batı memleketlerinde çalışmak maksadiyle ilgili bürolara kayıtlarını yaptırmış olanlar, nihayet geri dönenlerden mürekkep 1000 kişilik seçme bir gurup ankete tâbi tutulmaktadır. Bu arada yurdumuzda işsizliğin bilhassa kesafet arzettiği bölgeler de incelenmektedir. 1936 yılının Mayıs ayına kadar devam edecek olan Türkiye araştırmasından sonra, yeniden Batı Almanyadaki çeşitli meseleler ele alınacak, neticede anket sorularına verilen cevaplar Tecrübî Sosyoloji Enstitüsünde I B M makineleriyle işlenecektir.

Diğer taraftan Batı memleketlerine işgücü akımının müsbet ve menfi yönleri bir zamandanberi Türk basınında tartışma konusu olmaktadır. Gerçekten her olayın müsbet ve menfi yönlerini bulup ortaya koymanın sayısız faydaları bulunduğu meydandadır. Ancak yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Türkiyenin bugünkü şartları karşısında işgücü akımının memleketimiz için her bakımdan o kadar çok müsbet ve faydalı yönü vardır ki, bu akımın mutlaka zararlı ve mahzurlu taraflarını keşfetmek maksadiyle harcanan gayretleri, boş yere sarfedilmiş emek olarak vasıflandırılmak bir mübalâğa sayılmamalıdır. Bundan dolayı biz burada akımın sadece bir kaç faydası üzerinde durmak istiyoruz.

Önce vasıfsız işçilerimizin Batı memleketlerinin gelişmiş sınıf tesislerinde çalışmaları, bunların modern istihşâl vasıtalarıyla ünsiyet kazanmaları, diğer bir ifade ile, acemilik ve çıraklık devirlerini oralarda geçirmeleri, yurda bazı vasıflar kazanarak dönmelerine yol açacaktır. Bunun Türkiye bakımından bir genel ve meslekî eğitim yatırımı olduğuna şüphe yoktur. Gerçekten işçilerimiz sadece meslekî vasıf kazanmakla kalmayacak, ayrıca Batı endüstrisinin çalışma disiplini ve temposuna da intibak alışkanlığını kazanacak ve bu alışkanlıklarını yurda getireceklerdir. Bundan başka hayat seviyeleri yükselecek, memleketine döndüklerinde çevrelerine medeni hayat ve davranışlar hususunda örnek olacaklardır.

Öte yandan son aylarda alınan bir karara göre, çalışmak üzere Batı Almanyaya gitmek maksadiyle müracaat etmiş olanlardan evli ve yabancı dil bilenlere öncelik tanınacaktır. Bu yolda alınan kararın mucip sebebini, Almanyaya bekâr olarak gidenlerin huzur içinde yaşayıp çalışmamaları ve ailelerinin memlekette katlandıkları sıkıntılardır. Karar tatbik mevkiine konduktan sonra, aileleriyle giden işçiler çocuklarını ileri bir memlekette tahsil ettirme, onlara yabancı bir dil öğretme imkânlarına kavuşacaklardır. Bu suretle mütevazi ailelere mensup binler ve on binlerce Türk çocuğu bu yoldan Batı memleketlerinde eğitim görebileceklerdir.

Bundan başka gerek gizli, gerek açık işsizliğin çok yaygın bir durumda olduğu memleketimizin istihdam problemi, bir dereceye kadar dahi olsa, hafifliyebilecektir. Gerçekten Türkiyeden Federal Almanyaya işçi akımının kısa vadeli olmadığı, daha uzun yıllar bu akımın devam edeceği düşünülecek olursa, memlekette istihdam edilmeleri kabil olmayan işçilerimizin bu suretle çalışıp kazanmaları imkân altına girebilecektir. Nitekim geçenlerde Türkiyeyi ziyaret

eden, Federal Almanya İş ve İşçi Bulma Teşkilâtı Genel Müdürü Anton Sabel (4) basın mensuplarına verdiği demeçte, memleketinde halen açık bulunan iş yerleri sayısının 702647'yi bulduğunu ve bu rakamın geçen yıla nazaran 19155 bir fazlalık arzettiği ifade etmiştir.

Bu ifade, Almanyaya yabancı memleketlerden çalışmak üzere gelen işçilerin her yıl yeniden açılan iş yerlerini doldurmağa kâfi gelmediğini göstermektedir. Bu durum Türkiyenin daha uzun zaman Batı Almanya'ya işçi göndermek mevkiinde olduğunu belirtmektedir. Nitekim bu vaziyeti teyit eden başka bir husus Çalışma Bakanının beyanatıdır. Filhakika Bakan "daha yedi yıl Batı Almanya'ya işçi gönderileceğini" söylemiştir. (5). Bu suretle Türkiyeden önümüzdeki yıllarda Almanyaya gidecek işçilerle birlikte, yabancı ülkelerde çalışan Türk işçilerinin sayısı 500 bin rakamına ulaşmış olacaktır.

Bununla beraber yabancı memleketlere işçi akımının gittikçe artan bir hız ve şiddetle devam edip gideceği hususunda ileri sürülecek iddiaların bir tahmin ve ihtimalin hudutlarını aşmayacağı tabiidir ve bu yoldaki tahminlere bel bağlamanın ne dereceye kadar doğru ve isabetli olduğunu ölçmek mümkündür. Türkiyenin esas probleminin insanlarına kendi yurtlarında istihdam emkânları temin edecek ekonomik tedbirler alması teşkil etmektedir. Bu itibarla bugünkü işçi akımını aslında muvakkat ve geçici bir tedbir olarak düşünmek lâzımdır. Şayet memleketimiz, iktisadî büyüme muayyen bir hız kazanıncaya kadar, dışarıdaki işçilerimizin sayısını 500 bin rakamında tutmağa muvaffak olursa, bunun büyük bir kazanç teşkil edeceği meydandadır.

*
**

Diğer taraftan dışarıya gönderilen işçiler tercihan işsizlerden ve vasıfsız işçilerden terekküp ederse, bundan memleketin bugün ve hatta yarın için hiç bir kaybı bahis konusu değildir. Çünkü işsiz ve vasıfsız durumunda olan bir kimse millî hasılaya hiç bir şey ilâve etmediği halde, istihlâke katılmaktadır. Bu insanların çalışmak üzere yabancı memleketlere gitmeleri halinde, hem istihlâk maddeleri piyasası hafiflemiş olacak, hem bunlar işsizlikten kurtulmuş, üstelik bazı vasıflar kazanmış bulunacaklardır. Yurda transfer edecekleri

(4) Bk: Dünya Gazetesi 24/7/1965.

(5) Bk: Dünya Gazetesi 24/5/1965.

(5) Bk: Milliyet Gazetesi 16/11/1965.

tasarruflarını da buna eklersek, toplam fayda ortaya çıkmış olur. Nitekim Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanan 1965 yılı uygulama programında, "insan gücü açığı olan sektörlerdeki vasıflı işgücünün ve teknik elemanların memlekette kalmalarını sağlayacak tedbirler üzerinde durulacağı" belirtilmiştir.

Ayrıca "Yurt dışına çalışmaya gidecek işçilerin memlekette işsizliğin yaygın olduğu bölgelerden ve vasıfsız işçilerden olmalarına önem verilecektir." (6)

Öte yandan yurt dışına giden işçilerin sermaye birikimi üzerinde de müsbet tesirleri olacaktır. Bu tesirler gideceklerin memlekette işsiz olup olmadıklarına, tasarruf yapıp yapmadıklarına, dışarıda yaptıkları tasarrufların hacmine ve bu tasarrufların nihai harcama sahalarına, yani kapital mallarıyla dayanıklı istihlâk mallarına sarf edilip edilmediğine veya doğrudan doğruya yurda gönderilip gönderilmediğine göre çeşitli olacaktır.

Nihayet Batı Almanya veya sair sanayi memleketlerine gönderilecek işçilerin yurdun hangi bölgelerinden seçilmeleri icabettiği çok önemli bir konuyu teşkil etmektedir. Bu hususta elde bazı kıstaslar vardır. Bunlardan birisi, işsizliğin bilhassa kesif olduğu bölgelerdir. Bir diğeri tasarruf meyli kuvvetli olan köy ve kasaba halkının tercih edilmesidir.

Ayrıca büyük şehir çocuklarının suç işlemeye daha meyilli olmaları, köy ve kasaba çocuklarına nazaran içki ve kumara daha düşkün olmaları da, bundan böyle köylerden gidenlere öncelik tanınması fikrini destekleyen kuvvetli bir sebep olarak gösterilebilir. Üçüncü bir nokta, kaçakçılığın yaygın olduğu güney illerimiz halkına bir öncelik tanınmasıdır. Gerçekten yapılan incelemeler, bu illerden Batı Almanya çalışmak üzere gidenlerin sayısı arttıkça, güney illerimizde kaçakçılığın azalmakta olduğunu göstermiştir.

Memleketimizden Batı Almanya ve batının diğer gelişmiş sanayi memleketlerine olan işgücü akımının yukarıda bahsettiğimiz avantajlarından azami derecede istifade etmek, diğer bir tabirle daha fazla sayıda işçi göndermek istiyorsak, işçilerimizin Almanya gitmeden önce ve Almanyada uğradıkları ve muhtemelen Türkiyeye gerek izinle olarak gelişlerinde, gerek nihai dönüşlerinde uğrayacakları zorlukları şimdiden tesbit etmek ve bunları ortadan kal-

(6) Bk. Milliyet Gazetesi. 16/11/1965

drmaya çalışmak mecburiyetindeyiz. Bununla beraber bütün problemler'in bir anda çözülmesine imkân olmadığı tabiidir. Ancak tamamiyle bertaraf edemediklerimizi de mümkün olduğu kadar hafifletmek yoluna gitmek zaruridir. Bu gerek Alman İrtibat Brolarıyla, gerek Alman Hkmeti ile yapılan sk bir çalışma sayesinde mümkün olabilir. Filhakika Bu yolda bir çok ileri admlar atılmıştır: Mesel Türk işçilerinin sosyal sigortalarında süreklilik sağlamak üzere iki ülke arasında bir sosyal güvenlik sözleşmesi imzalamıştır. (7) Fakat en mühimi bu anlaşmaların tatbik mevkiine konulup konulmadığının kontrolüdür. Bu hususta dikkate değer diğer bir mesele de Almanyada'ki işçilerimizin kendilerine tanınmış olan bu haklardan istifade edebilecek seviyede ve durumda olup olmadıklarıdır. Pek çoğu kendileri ile ilgili olarak Türkiyede ıkarılan kanunlardan dahi habersizdirler. Bu itibarla dilini konuşmadıkları bir memlekette haklarını korumaları büsbütün zor olmaktadır.

Almanyada alışan 150 000 işçimize karşılık sadece  alışma Ateşeliğimiz vardır. Bu ateşeliklerden ikisinin bir tek yardımcı personeli dahi yoktur. Bugünkü durumları ile işçilerimize faydalı olmaktan çok uzak bulunmaktadırlar. Sayıca ve imknları itibariyle yeterli bir vaziyete getirilmeye muhtacdırlar.

Dışarıda kurulması gerekli teşkiltın, en az alışma Ateşelikleri kadar gerekli bir unsuru da sosyal delegeliklerdir. Böyle bir teşkiltın kurulması, tercüman derdini hafifletmek yönünden de zaruridir. (8) Sosyal delegelerin denetimi sayesinde tercümanlara karşı olan güvensizlik ve huzursuzluk da azalacaktır.

Bu izahlardan sonra Őimdi hususiyle Batı Almanyada alışan işçilerimizin karşılaştıkları zorluklardan bir kısmına temas ve işaret etmek istiyoruz. Şayet karşılaşılan zorluklara doğru teşhis konulursa, bunların ortadan kaldırılması o nisbet ve derecede kolaylaşmış olacaktır.

Sosyal evreye İntibaksızlık :

Yabancı bir memlekete, yabancı bir kültüre ve umumiyetle yabancı bir sosyal çevreye intibak işçilerimiz için zor olmaktadır. Almanların alşkanlıkları, hayat tarzları, düşünüşleri, orf ve detleri

(7) Bk. Ecevit; Yurt Dışındaki Türk işçileri, a.g.e., s: 10.

(8) Bk. Ecevit; Yurt Dışındaki Türk işçileri; a.g.e.; s: 48.

bilhassa köylerden giden işçilerimiz için tamamen «alışılmamış» hususlardır. Halkımızın intibak kabiliyeti ne kadar yüksek olursa olsun, işçilerimiz diliyle, diniyle, gelenek ve görenekleriyle hattâ ahlâk ölçüleriyle bizden pek farklı ve medenî bir cemiyet içine gitmektedirler. Bazı intibaksızlıkların olması normal ve tabiidir. Bu durum ise bazı hallerde işçilerimizde bir çekingenlik ve aşağılık duygusu doğurabilmektedir.

Ankara'da bu mesele ile ilgili olmak üzere teşkil edilen Bakanlıklararası bir komisyonun mutad toplantılarından birinde, Batı memleketlerine gönderilmeleri kararlaştırılan ve bütün sevk muameleleri ikmal edilen işçilerin, yurdumuzdan ayrılmadan önce bir kursa tâbi tutulmaları bahis konusu olmuştu. Gerçekten biz de araştırma projesi ta'biyatı münasebetiyle alâkalılarla yaptığımız temaslardan birinde, aynı problemi ortaya atmış ve gidecek işçilerimizin ilk defa yabancı bir memleket ve kültür çevresi ile temas edeceklerini dikkate alarak, bunlara Batıda yaşama, çalışma, günlük hayat, davranışlar v.s. hakkında kısa bir bilgi vermenin, ayrıca Türkiye'den Batıya yönelmiş bulunan işgücü akımının sebep ve neticelerini açıklamanın çok faydalı olacağını söylemiştik.

Esasen ilmi araştırma ile görevli olan kürsümüz mensuplarından mürekkep heyet, araştırma plânını yaparken, daha başlangıçta, bu kısa devreli kurs meselesini düşünmüş ve dışarıya gidecek işçilerimizin, birer Türk vatandaşı olarak, oradaki davranışları ve Eatinın çalışma hayatı ve yaşama icaplarına kolaylıkla intibakları hususunda aydınlatılmalarını lüzumlu görmüştük. Hattâ, imkânlar elverdiği takdirde, çok basit seviyede günlük konuşmaları karşılayacak kadar gidecekleri memleketin dilini öğrenmelerini sağlayacak kurslar tertiplenmesini de bir tedbir olarak düşünmüştük. Ayrıca vatandaşlarımızın çalışmak üzere yabancı memleketlere gönderilmelerinden, gidenler için bir gurbet ve mahrumiyet teşkil etse dahi, memleketin elde edeceği faydaların mahiyeti, bu arada işçilerimizin yurdun döviz açığını kapatılmasındaki rolleri, dolayısıyla kara borsa kanalı ile yapılacak para transferlerinin Türkiye için bir kayıp teşkil edeceği, gidenlerin daha vasıflı, bilgili ve görgülü birer vatandaş olarak yurda avdetleri hususlarında kendilerine öğüt verilmesi uygun görülmüştü. Ancak bugüne kadar Batı memleketlerine 150 bin civarında işçimizin gitmiş ve akımın bütün hızı ile devam etmekte bulunmuş olmasına rağmen, böyle bir ön kurs tertibi şöyle dursun, hazırlıklarına dahi henüz başlanmış değildir.

Dil Zorluğu :

İşçilerimizin karşılaştıkları zorlukların başında dil bilmemek gelmektedir. Bu sebepten sosyal çevre ile münasebet kuramamakta, boş zamanlarını iyi değerlendirememekte ve kendi aralarında yurt ve lojmanlarına kapanıp kalmaktadırlar. Bu kapanma ve sadece Türklerle temasta bulunma ise, lisan öğrenmeyi büsbütün güçleştirmekte, hattâ imkânsızlaştırmaktadır.

Nitekim gerek işyerlerinde işverenlerin, gerek Türklerin toplu halde buldukları şehirlerde Türk - Danış teşkilâtının açtığı lisan kurslarına rağbet fazla olmakta, fakat işçilerimiz bu rağbeti devam ettirememektedirler. Günlük ihtiyaçlarını görebilecek birkaç kelime ve cümle öğrendikten sonra, dersler biraz ağırlaşmış zorlaşınca, yani sıra ağır gramer kaidelerine gelince, kurslara devam edenlerin sayısı büyük ölçüde azalmaktadır.

Diğer taraftan lisan bilmemek işçilerimizin işyerleri ile olan bütün temaslarını tercümanlar vasıtasıyla yapmalarına, en basit hususları dahi tercümana sormalarına sebep olmaktadır. Bir kaç yüz kişinin çalıştığı bir işyerinde tek bir tercüman, ne kadar iyi niyetle hareket ederse etsin, işçilerin bütün taleplerini yerine getirememekte ve hemen her iş yerinde, kendisinden şikâyet edilen bir şahıs haline gelmektedir. İşçilerimiz tercümanları ekseriyetle işverenini adamı olarak görmektedirler.

Bunun dışında Almanca bilen Türk bulunmadığı takdirde, tercümanlık vazifesi Türkçe ve Almanca bilen Rum, Bulgar v.s. gibi yabancılara tevdi edilmekte, bu takdirde durum büsbütün karışmaktadır. İşçilerimizin bitmek bilmiyen şikâyetleri ve talepleri karşısında, iyi niyetli bir Türk tercüman dahi görevini gereği gibi yapamazken, bu vazifenin sosyal tarafı zayıf bir kimseye veya Türklerle husumeti olan yabancı bir tercümana verilmesi halinde, işçilerimizin ne kadar müşkül bir duruma düşecekleri açıktır. Tercüman olmak için Almanca ve Türkçe bilmek kâfi değildir. Tercümanlık vazifesini ifa edecek kimseleri, işçilerimizin Alman makamları ile yapacakları bütün temaslarında kendilerine yardımcı olabilecek şekilde bir ön eğitime tâbi tutmak ve Alman İş Hukuku, Sosyal Sigortaları ve vergi mevzuatı hakkında bilgi verilmek zarureti vardır.

Hal böyle iken, işçilerimiz arasında lisan öğrenme işini ciddiye alanlar ancak % 20 nisbetindedir (9). Bu nisbet kadınlar arasm-

(9) Bk. Abadan; Batı Almanyadaki Türk İşçileri ve Soruları; a. g. e.; s: 64

da daha yüksektir. Çünkü Almanya'ya giden kadın işçilerimiz arasında kolej mezunu, öğretmen okulu mezunu, ilse ve enstitü mezunu gibi kültür seviyesi yüksek olanlar oldukça çoktur.

İşçilerimizin lisan bilmemeleri sadece Almanlarla olan temaslarını güçleştirmemekte, fakat aynı zamanda mesleklerinde ilerlemelerine de engel olmaktadır. Bazı vasıflı işçilerimiz sırf lisan bilmedikleri için vasıflarıyla mütenasip olmayan işlerde istihdam edilmektedirler. Türk işçilerinin çoğunlukta olduğu veya çoğalacağı tahmin edilen bazı büyük işletmeler bunların başına Türk ustaları koymak istedikleri halde, lisan bilmeyen vasıflı işçilerimiz bu fırsatları kaçırmaktadır. Şu halde her şeyden evvel işçilerimizi lisan öğrenmeye teşvik etmek lâzımdır. Ancak bu şartla işçilerimizin mesleklerinde ilerleyebileceklerini ve yabancı bir muhitte daha kolay intibak edebileceklerini umabiliriz.

Dinden Gelen Zorluklar :

İşçilerimiz dinî inançları ve gelenekleri dolayısıyla, yabancı işçiler arasında, çevrelerine intibakta en fazla güçlük çekenlerdendir. Türk işçileri ibadet hususunda zorlukla karşılaşmaktadırlar. Her yedikleri etin domuz eti olması korkusu, bazılarını hiç et yememeye sevketmektedir. Almanyadaki işçilerimizin % 30'unun et yemediği tahmin edilmektedir. Diğer gıdalara da kolaylıkla alışmamaktadırlar. Zira Alman mutfağı Türk mutfağına nazaran çok basit ve lezzetsizdir. Gittikleri lokantalarda ekseriyetle tavuk ve patates yemekte ve Türkiyede alıştıkları sebzelerin çoğunu bulamadıkları için, beslenmeleri çok yönlü olmamaktadır. Esasen umumiyetle tasarruf etmek gayesiyle gıdalarına lâzım gelen ehemmiyeti vermemektedirler.

İbadet hususunda karşılaşılan güçlüklerden biri işçilerimizin bulunduğu yerlerde cami olmamasıdır. İşçilerimizin % 39'u cami bulunmamasından şikâyetçidir. Buna karşılık ancak % 20'si oruç tutmaktadır. Oruç tutanların nispetinin düşük oluşuna, Almanya'daki iş disiplinine ve çalışma temposuna oruçlu olarak ayak uyduramaları veya bazı işverenlerin Ramazan ayı yaklaşırken, «sizin mübarek ayımız geliyor, tabii oruç tutmanıza kimse mâni olamaz, ancak burada iş ağırdır, hızlıdır, oruç tutarsanız dayanamazsınız veya hasta olursunuz, tutmazsanız hem sizin için, hem işlerin aksamaması için iyi olur» şeklindeki ricaları sebep olarak gösterilmektedir. Ayrıca iftar saatlerinin iş saatleri içine rastlaması ve işçilerimizin ge-

nel olarak Alman meslekdaşlarıyla birlikte gruplar halinde çalışmalarını, bu yüzden işi bırakıp oruç bozmaya imkân bulamamaları v.s. önemli sebepler arasındadır.

Din adamı ihtiyacına gelince, bazı gazetelerimizde gösterildiği kadar büyük değildir. Daha çok ölüm vak'alarında ve dinî bayramlarda eksikliği hissedilmektedir.

Bu mevzuda şahsî intibalarımızı söylemek icabederse, Almanya'daki işçilerimiz arasında dinî vazifeleri yerine getirmekte zorluk çeken olacağını tahmin etmiyoruz ve bu hususta ciddi şikâyetlerle de karşılaşmadık.

Çocukların Eğitimi :

Almanya'da çalışan işçilerimizin eğitiminde bazı zorluklarla karşılaşılmaktadır. Çocukların büyüklere nazaran daha çabuk lisan öğrendikleri bir gerçek olmasına rağmen, Alman okullarında okumaları bilhassa ilk yıllar için çok zor olmaktadır. Henüz okuma yazma öğrenen çocuklara lisan bilmeyen ana-babanın hiçbir yardımı olmamakta ve bütün yük çocukların üstüne kalmaktadır. Ayrıca bu çocukların eğitimi Türk dil ve kültürü yönünden eksik kalmaktadır. Bu eksikliği tamamlamak devletimize düşen bir vazifedir.

Barınma Zorlukları :

İşçilerimiz memleketten gider gitmez kendilerini istihdam edecek olan işverenler onları derhal bir yurda veya kendileri için kiralanmış bir odaya yerleştirmektedir. Şu halde ilk günlerde barınma zorluğu yoktur. Bazı yurtlar hakikaten hiçbir işimizin ayrılmayı düşünmeyeceği kadar mükemmeldir ve bir memnuniyetsizlik bahis mevzuu olmamaktadır. Fakat bütün lojmanların, Türk işçisinin çalışmak üzere Almanya'ya gitmesini temin ve teşvik için reklâm mahiyetinde sinemalarda gösterilen filmlerdeki kadar mükemmel olduğunu tahmin ve tasavvur etmek doğru olmaz. Biz 1965 yılında, Almanya'daki şahsî tetkiklerimiz, sırasında 8 kişinin bir tek odada yiyecekleri ile birlikte yattıkları lojmanlar da gördük. Hattâ lojman mükemmel ve ucuz olduğu halde dahi, buralardan ayrılmalar görülmektedir. Bunun sebebini lojman hayatının bazı işçilerimizi tatmin etmemesi teşkil etmektedir. Bilhassa kadın işçilerimiz arasında bu kabil ayrılmaları sık sık görmek kabildir.

Memleketimizin çeşitli yerlerinden gelen, çeşitli kültür seviyesinde, farklı yaş gruplarına mensup ve farklı medenî halde olan ka-

dın işçilerimizin bir arada yaşamaları, aralarında gruplar teşkil etmelerine, lüzumsuz dedikodular yapmalarına, yol açmakta çok mütaassıp olanların ise bir Avrupalı davranışlarına sahip kimselerin hareketlerine tahammül edememelerine veya aksine kültürce daha üstün olanların, oldukça gürültülü lojman hayatından hoşlanmayıp, sakin bir odaya sahip olmak veya Almanca lisan bilgilerini iletirmek için bir Alman ailesinin yanına kiracı olmak istemeleri gibi sebepleri bu meyanda zikredebiliriz.

Bunlardan başka lojmanlardan ayrılma saiklerinden bir diğeri de kadın ve erkek işçilerimizin ailelerini yanlarına almak istemeleridir. Almanya'ya tek başına gelip lojmanlara yerleştirilmiş olan işçiler, ailelerini yanlarına almak isteyince, bu lojmanlar ekseriyetle bekâr işçilere mahsus olduğu için, buralardan ayrılmaları icabetmektedir. İşte asıl barınma zorluğu bu noktadan sonra başlamaktadır. Çünkü İtalyan ve İspanyol işçilerden memnun kalmamış olan Alman aileleri evlerini yabancı işçilere kiralamak istememekteler. Bulunan evler ya her türlü konfordan yoksun olduğu için Almanlar tarafından kiralanmayan veya şehirden çok uzak bulunan meskenlerdir. Sıhhi şartları haiz evlerde oturan Türk işçi aileleri parmakla gösterilecek kadar azdır.

Diğer taraftan ev sahipleri çocuklara ev kiralamamakta, evde yemek pişirilmesine, hattâ bazan banyonun haftada bir defadan fazla kullanılmasına dahi müsaade etmemektedirler.

Federal Konut, Şehircilik ve Plânlama Bakanlığı işçilerimizin barınma problemini halletmek üzere Türk işçileri için konut yaptırmak için yeterli ödenek ayırmayı kabul ettiyse de, daha bir müddet mesken sıkıntısı çekileceği açıktır.

Batı Almanya'da Çalışan Türk İşçilerinin Karşılaştıkları Propagandalar :

Almanya'da çalışan işçilerimiz arasında esas itibariyle geniş ölçüde komünizm, hristiyanlık, kürçülük ve gericilik propagandaları ile 27 Mayıs öncesini öğücü, bugünkü devlet düzenini ve iktidarı kötüleyici propagandalar yapılmaktadır. Bu kabil propagandaları kolaylaştıran sebepler şunlardır:

- 1) İşçilerimiz muayyen yerlerde toplu halde çalışmakta ve toplu ikamet etmektedirler.

- 2) Ekseriyeti Almanca veya başka bir yabancı dil bilmemektedir.
- 3) Türk radyolarının yayınları kifayetsiz ve zamansızdır.
- 4) Alman radyoları ise, yakın zamana kadar Frankfurt ve Köln'den haftada sadece iki defa Türkçe yayın yapmakta idiler. Bu yayınlar nihayet sabık Çalışma Vekili Sayın Bülent Ecevit'in uzun ve ısrarlı teşebbüsleri sonunda, 1 Kasım 1964 den itibaren, günde 45 dakikaya çıkarılmıştır. Almanya'da radyolar hususî teşebbüse ait olduğu için bu yayınların daha fazla uzatılması imkânsız görülmektedir.

Bu durum karşısında işçilerimiz arasında çeşitli menfi propagandalar kolaylıkla tahrik edilebilmektedir. İşçilerimiz duydukları her Türkçe yayını bu yayın hangi gayeyle yapılmış olursa olsun, takibetmektedirler. Hattâ öyle ki, bazan bu yayınların komünist propagandası olduğunu bildikleri halde, arada çalınacak Türkçe plâkları dinliyebilmek için, bu yayınları izlemektedirler.

Kızıl ajanlar, Moskova, Pekin, Budapeşte, Bükreş, Doğu Almanya radyoları ve Bizim Radyo vasıtasıyla kesif bir faaliyette bulunmaktadır. Her ne sebeple olursa olsun, bu yayınları dinleyenler, sürekli ve ustalıkla bir komünist propagandasının etkisiyle karşı karşıya kalmaktadır (10).

Menfi propagandalar sadece radyo yoluyla değil, aynı zamanda işçilerimizin toplu halde buldukları yurtlara çeşitli broşürler, dergiler göndermek suretiyle de yapılmaktadır. İşçilerimiz merak saiki ile de olsa, bunları okumaktadır.

Bunun yanında hıristiyanlık propagandası da bir hayli yaygındır. Bu meyanda çeşitli mezhepler için propagandalar yapılmaktadır. Bunlardan biri de Yehova Şahitleri mezhebidir. Dinî broşürler daha ziyade genç ve güzel kızlar tarafından dağıtılmaktadır.

İşçileri Bakanlığımız bu menfi cereyanlar arasında Kürtçülük propagandası yapıldığını da tesbit etmiştir. Ayrıca 27.5.1960 öncesi devrinin özlemini çeken bazı kimseler, işçilerimizin kaldıkları yurtlara, toplu halde buldukları kahvehanelere sık sık gitmek ve ayrıca bir de bülten çıkarmak suretiyle, propagandaya girişmektedirler. Bilhassa bu şahısların faaliyetleri önlenemediği takdirde,

(10) Bk. Ecevit; Yurt Dışındaki Türk İşçileri; a. g. e.; s. 63

yapılan propagandalar bazı işçi çevrelerinde zamanla iz bırakabilecek mahiyettedirler.

İşçilerimizin bu menfi propagandalara hedef olmalarının sebepleri Türkçe yayın ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Ankara Radyosunun Türkiye saatiyle saat 23,00 den sonra yaptığı yayın işçilerimizin vatan hasertini gidermeğe kifayet etmemektedir. Bu yayınlar hem pek geç saatlerde yapılmakta, hem de programları yurt dışındaki işçilerimizin ihtiyaçlarına göre düzenlenmemektedir. Bu yayınlar daha erken saatlere alınmalı ve program da münhasıran yurt dışındaki işçilerimizin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tertip edilmiştir. Bu arada yurt dışındaki işçilerimizin alâka duydukları konulara geniş yer ayırması, bu zümreyi ilgilendiren kanunlar ve kararların tekrar tekrar anlatılması, yurt dışındaki işçilerimize gerekli tavsiyelerde bulunması, Türkiyedeki önemli sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmelerin objektif bir lisanla izah edilmesi, işçi mektuplarına ve bunların cevaplarına yer verilmesi çok faydalı olacaktır. Bu şekilde işçilerimiz hem kendilerini terkedilmiş hissetmeyecekler, hem de komünist radyolarını dinlemek zorunda kalmıyacaklardır.

Aynı şekilde işçilerimizin okuma ve günlük haber ihtiyacını karşılayacak devamlı ve sık neşredilen bir dergi çıkarıldığı takdirde dağıtılan menfi broşürleri okumak ihtiyacını hissetmeyeceklerdir. Şimdiki halde bu kötü propagandaların işçilerimizi etkilediğini söyleyemeyiz. Fakat işçilerimizin bu propagandaları gitteklere ilk haftalar ve aylarda istihza ve umursamazlıkla karşılamalarına rağmen, aradan zaman geçtikçe ve bazı aksaklıklar çıktıkça, vatandan uzak olmanın verdiği hassaslık ve özlem içinde bu propagandalara karşı zayıf düşmektedirler. Menfi propagandaların asıl tesirleri işçilerimizin kütle halinde yurda avdetlerinde kendini gösterecektir. Nitekim İtalyada böyle olmuştur.

İşçi Tasarrufunun Türkiye'ye Transferinde Karşılaşılan Zorluklar :

Almanya'da çalışan işçilerimiz ayda ortalama 50 şer dolar tasarruf edebilecek durumdadırlar. Bunlardan ancak 100.000 işçinin tasarruflarını yurda gönderdiklerini kabul edersek, yılda 60.000.000 dolarlık bir dövizin memlekete gireceği görülür. Nitekim Devlet Plânlama Dairesi 1966 yılı içinde 60.000.000 dolarlık bir döviz transferi olacağını hesaplamıştır. Yurt dışında çalışan işçilerimizin sayısı halen 150 bini bulmuştur, yıl sonuna kadar bu sayı daha da arta-

caktır. Bu duruma göre beklenilenden daha fazla döviz transferi de de mümkündür. 1965 yılında öngörülen 20 milyon dolara karşılık 45 milyon dolarlık bir döviz transferi olmuştur. Bununla beraber işçilerimizin Alman bankalarındaki mevduatının bir hayli fazla olduğu kuvvetle tahmin edilmektedir (11).

İşçilerimizin bir kısmının tasarruflarına yurda göndermemelerinin başlıca sebeplerinden biri, havalelerin alıcılarının eline çok geç geçmesidir. Bilhassa ilk zamanlarda aksaklıkların ve gecikmelerin olması işçilerin PTT ye ve bankalara olan güvenini sarsmıştır. Bugüne kadar tasarruflarını ailelerine resmî kur üzerinden göndermeye razı olan bazı işçilerin posta havalesi ve banka yolu ile gönderdikleri paralar, bazen aylarca gecikmiştir. Bu söylediklerimizi bazı gazete havadisleri de teyid etmektedir. Bu meyanda aşağıdaki haber dikkate şayandır:

«Hamburg'dan gönderilen para alıcısına 149 gün sonra ödendi.» Alıcısının eline daha geç geçen havaleler de olmuştur. Bu gibi durumlar bir istisna olmakla beraber, havalenin alıcısına ödenmesi normal olarak bir ayı bulmaktadır. Oysa paranın Türkiye'ye intikali için 3 gün kâfi gelmektedir. Gönderilen paraların ihtiyaç sahiplerinin eline geç ulaşması, işçilerimizin buradaki ailelerinin müşkül şartlar altında kalmalarına ve çeşitli sosyal problemlerin doğmasına yol açmaktadır. Resmî vasıtalarla itimatları kalmayan işçiler, tasarruflarını Almanya'da bu işle meşgul kimseler vasıtasıyla Türkiye'de ailesine ödenmek şartıyla gayri resmî yoldan göndermektedirler.

Diğer bir yol da izne gelirken paraya tahvili kolay eşyalar getirmektir. Tasarrufların yurda gönderilmesini önleyen başka bir sebep de, bazı işçilerimizin yeni döviz kurları hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmamaları veya bazı kimselerin bu mevzuda kasden yanıltıcı malûmat vermeleridir. Diğer taraftan işçilerimizin pek çoğunun bir mesken sahibi olabilecek kadar para biriktirmek gayesiyle Almanya'ya gitmesine rağmen, bunlardan büyük bir kısmı 499 sayılı kanundan haberdar edilmemiştir.

Görülüyor ki, yurt dışındaki işçilerimizle ilgili kanunların kendilerine açık bir şekilde izah edilmesi ve şimdiye kadar görülmüş gecikmelerin nedenlerinin araştırılıp gereken tedbirlerin alınması ve 499 sayılı kanuna göre kurulan para gönderme mekanizmasının

(11) İstanbul Radyosunda. Prof. O. Tuna ve Ziya Müeyzinoğlu'nun katıldığı açık oturum — 2 Ağustos 1965

iyi işler hale getirilmesi halinde yukarıda da belirttiğimiz gibi, döviz gelirimiz beklenilenin de üstüne çıkabilir. Böylece dış ticaret açıklarımız büyük ölçüde işçi gelirlerinden kapanabilir.

Ayrıca Alman kanunları ailesine geçindirebilecek miktarda para göndermeyen işçileri, şikâyet halinde Almanyadan sınır dışına çıkarabilecek hükümler ifade etmektedir. Aile sorumluluğunu unutup Almanyada kendi keyfince yaşayan bazı yabancı işçiler bu yoldan cezaî takibata uğramışlardır. Bu kabil mahkeme kararının da tasarrufların daha fazla nisbette transferine yol açması beklenir. Bundan başka çocuk ve aile zamlarının Belçikada olduğu gibi doğrudan doğruya ailelere gönderilmesinin temini halinde, yurda bir miktar daha fazla döviz girmesi mümkündür.

Formalite Güçlükleri :

Gerek Konsolosluklarımızda vazifeli memurlar, gerek işçilerimiz Konsolosluk işlemleri dolayısıyla karşılıklı bir sıkıntı içindedirler. Konsoloslukların işçilerle ilgili işlemleri zamanında yapamamaları, formalitelerin çokluğu yüzünden işlemlerin tabii olarak uzaması, işçilerimiz arasında huzursuzluk ve konsolosluklara karşı bir güvensizlik doğurmaktadır. İşçilerle ilgili konsolosluk işlemleri sür'atle ve azamî ölçüde basitleştirilmezse, işçilerimizin bulunduğu memleketlerdeki konsoloslukların kadroları ne kadar genişletilirse genişletilsin, bunlar gittikçe artan iş yükünün altından kalkamayacaklardır. Esasen bu işlemlerden çoğu yararsız ve anlamsızdır (12). Bilhassa senelik izinlerini yurdumuzda geçirmek isteyen işçilerimiz büyük zorluklarla karşılaşmakta, izinlerinin bir kısmını bu işlemlerle uğraşmakla geçirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum zaman zaman o kadar üzücü olmuştur ki, bazı işçilerimiz, sırf bu formaliteler yüzünden, senelik izinlerini Türkiyede geçirmekten vazgeçip, diğer Avrupa ülkelerine gitmeyi veya Almanya içinde dolaşmayı tercih etmektedirler.

Konsolosluklar meşgul oldukları idarî işlemlerin yanısıra ayrıca işçi meseleleriyle de ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Zira işçilerimize Türkiyedeki İş ve İşçi Bulma Kurumu sadece asgari bilgileri vermektedir ve işçilerimizin büyük bir çoğunluğu iş akdinin ihlâli, işçi yurdu, yemek, ücret anlaşmazlığı gibi iş ihtilâflarında haklarını savunacak başlıca merci olarak konsoloslukları görmektedir-

(12) Bk: Ecevit; Yurt Dışındaki Türk İşçileri; a. g. c.; s. 42

ler. Oysa konsoloslukların kendi idarî işlerinden başka ayrıca bu gibi işçi meseleleriyle ilgilenmelerine aslında maddeten imkân yoktur. Esasen konsolosluklara kanun yolu ile yükletilen görev ve sorumluluklar özellikle pasaport, vize, belge tasdiki v.s. gibi işleri kapsamaktadır. Halbuki işçilerimiz bu kurumlardan olağanüstü ve yakın bir ilgi beklemekte, bu ilgiyi bulamayınca da bedbin olmaktadır. İşçi Atâşelikleri müessesesinin kurulması ve müessir bir şekilde işlemesi bu durumu değiştirecek, konsoloslukların yükünü bir hayli hafifletecektir.

Ayrıca işçilerimizin gümrüklerimizde gördükleri muamele de üzücüdür. Büyük bir özlem içinde memleketine gelen vatandaşlarımızı daha nazik muamele edilmesi yerinde olacaktır.

Kadın İşçilerimizin Durumu :

Alman işverenleri Türk kadın işçilerinin çalışmalarından çok memnundurlar. Hattâ o kadar memnundurlar ki, kadın işçilere olan taleplerini günden güne arttırmaktadırlar. Buna karşılık Almanya'ya gitmeye istekli Türk kadınlarımızın miktarı bu talepleri karşılayacak dereceden çok uzaktır. Kadın işçilerin müracaatları ile Almanya'ya sevkedilmeleri arasında en fazla bir aylık bir müddet geçmektedir. Bu da talebin arzdan fazla olduğunu açıkça göstermektedir. Bunun sebeplerini şu noktalara bağlamak mümkündür:

1 — Cemiyetimizde bir kadının tek başına yabancı bir memlekete gidip çalışması pek hoş karşılanmamaktadır. Hattâ kadınlarımız bizzat buna cesaret edememektedir.

2 — Almanya'daki Türk kadın işçileri için yapılan çeşitli kötü söylentiler ve basma biraz da mübalâğa ile aksettirilen olaylar. Bu gibi dedikodulara konu olma endişesi kadınlarımızın Almanya'ya gitmesini engellemektedir.

Alman işverenleri kadın işçilerimizi ekseriyeti itibariyle çalışkan, disiplinli ve bilhassa terbiyeli olarak vasıflandırmaktadırlar. Fabrikadaki işlerine kolay alışmakta, işin tekniğini öğrenince akort çalışmaya, fazla mesai yapmaya başlamakta, hattâ gece mesaisine geçmek istemektedirler.

Pek çoğu boş zamanlarını, dik's dikmek, terlik işlemek gibi faydalı faaliyetlere hasretmektedir. Almanya'ya gittikleri ilk aylar fazla alış veriş yapmalarına rağmen alış veriş zevkleri tatmin edildik-

ten sonra tasarruf meyilleri yükselmektedir. Hemen hepsi bir ev alabilecek para biriktirmek gayesindedir.

Bilhassa genç kızlarımız gittikleri her yerde gözleri üzerlerine çekecek kadar zevkli ve temiz giyinmektedirler. Alman kadınlarının hayat tarzı ve serbestliği çoğu için yabancıdır. Kadına işçilerimizin Almanyadaki yaşama şartlarına medenî ve mütevacî ölçüler çerçevesinde intibaka gayret etmeleri dahi, muhafazakâr, kadın bir nevi eşya sayan çevrelerden gelen bir kısım erkek işçilerimiz üzerinde olumsuz tesirler yaratmaktadır. Bunda kadın işçilerimizin genellikle Türk erkek işçilerle yakın müansebet kurmaktan kaçınmalarının da büyük tesiri vardır. Erkek işçilerimizin çoğu lisan bilmedikleri, umumî yerlerde nasıl hareket edileceği hususunda bilgi sahibi olmadıkları için kendi aralarında kapanıp kalmakta, Alman aileleriyle temas kuramamakta ve bir Alman kız arkadaş edinememektedirler. Bu şartlar altında Türk kızlarını sadece kendileri ile gezmeğe, eğlenmeğe mecbur gibi görmekte, bunda muvaffak olmayınca da yer, yer kızgınlık ve kıskançlıktan Türk kızları hakkında kötü söylentiler çıkarmakta ve bunları basma aksettirmekle bir nevi huşlarını almaktadırlar. Kadın işçilerimiz arasında pek tabii olarak, bazı kötü ahlâkîların bulunması, aşırı ölçüde genelleştirilerek yapılan bu kötü söylentilere destek olmaktadır. Bunlar ya Türkiye'deki çevrenin sosyal baskısından kurtulur kurtulmaz dengeli ve sorumlu bir davranışa sahip olmayan, veya esasen daha Türkiye'de iken de bu sorumluluğu duymamış, çeşitli tesirler altında yolunu şaşırmış kadınlardır. Bu gibileri her tarafta olduğu gibi Türkiyede de çoktur. Fakat aralarında böyleleri vardır diye nasıl dürüst ve faziletli Türk kadınlarına fena gözle bakmıyorsak, Almanyada çalışanların da hepsini bu mübalâğalı söylentiler yüzünden hakir görmemek lâzımdır. Almanyada kendileri ile konuştuğum kadın işçilerimizin pek çoğu mazbut ve dürüst kimselerdi, ve kötü yolda olanların bu hareketlerinden onlar da ızdırap duymaktaydılar.

Türk kadınlarının çalışmak üzere Almanyaya gönderilmesi hususunda bir karara varmak icabederse, bu kabil istisnaî hallerin bir problem doğurmadığını ve doğurmayacağını söyleyebiliriz. Buradan gönderirken iyi seçildikleri takdirde, Türkiyeyi belki erkek işçilerimizden de daha iyi temsil edecekleri kanısındayım.

Yukarıda bahsedilenler ne bugünün meselelerinin, ne de gelecekte meydana çıkacak problemlerin hepsini kavramaktadır. Memleketimiz için asıl mühim nokta, işçilerimizin batının hayat şartla-

rına alıştıktan sonra yurda dönmesiyle kendini gösterecektir. Uyanmış, yeni alışkanlıklar, yeni toplumsal tecrübeler edinmiş, Türkiyedekinden yüksek bir yaşama seviyesinin tadını almış, aksaklıklara, haksızlıklara tahammül edemez bir hale gelmiş olarak yurda dönen işçiler medenî memleketlerde alıştıklarını bulamazlarsa, cemiyet için bir huzursuzluk kaynağı olabilir. Bunu önlemek için döndüklerinde oradaki hayat standardını devam ettirebilmelerini sağlayacak tedbirler almak zorundayız.

Oraya gönderdiğimiz işçilerin memleketimizde kurulacak veya kurulmuş olan sanayi branşlarında çalışmalarını temin etmeliyiz ki, bu kimseler döndüklerinde iş bulabilsinler ve Almanyada kazandıkları vasıflar heba olmasın! Aynı şekilde Almanya'da iktisap ettikleri iş ahlâkı ve disiplin hususundaki alışkanlıkları da kaybetmemelerine ve bunu Almanya'da çalışmamış olanlara da aşılmalarına gayret gösterilmelidir.

Diğer yandan, işçilerimize Almanya'da ne kadar kalacakları sorulmak suretiyle, önümüzdeki yıllarda vaki olacak dönüşler hakkında tahminler yapılmalı ve gelecek yılların istihdam politikası tanzim edilirken bu tahminler de göz önünde bulundurulmalıdır.